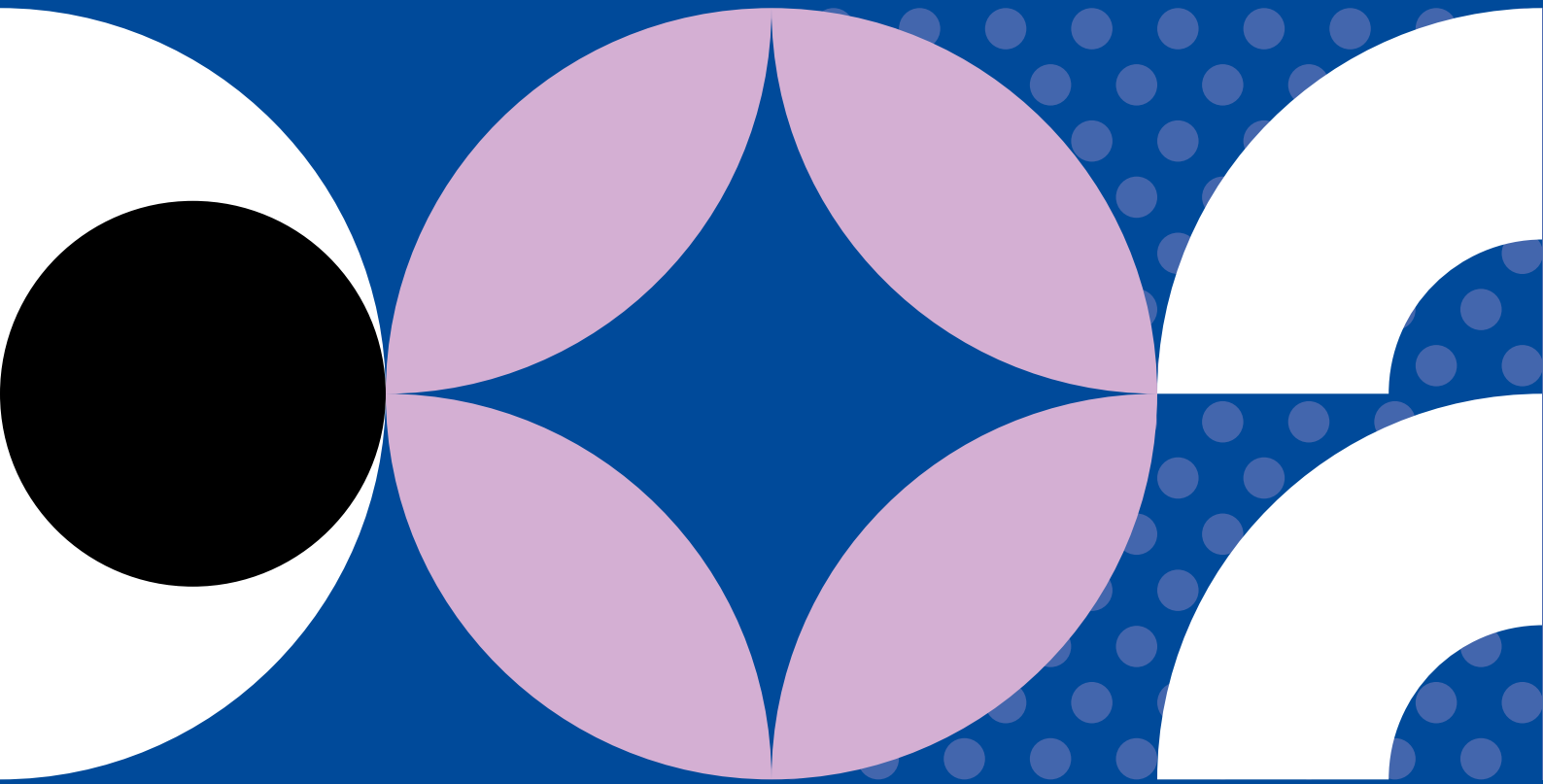

LEESBEVORDERING EN BELEID

Lezen in het praktijkonderwijs

Praktijkervaringen
van drie pilotscholen

JUNI 2023

Inhoud

Praktijkonderwijs vraagt om maatwerk	3
Stevige leesdidactiek - PRO Drachten	7
Iedere docent een taaldocent - Dollard College	11
Lezen laagdrempelig maken - Futura College	15
Praktijkonderwijs in het kort	18
Toelichting BoekStart en de Bibliotheek <i>op school</i>	18

Praktijk- onderwijs vraagt om maatwerk

Als er één schoolsoort is waar leerlingen baat hebben bij aandacht voor lezen, is dat het praktijkonderwijs. Zonder die aandacht is de kans namelijk groot dat ze laaggeletterd worden of blijven. Daarom heeft Stichting Lezen de pilot Lezen in het praktijkonderwijs opgezet, waarbij drie praktijkscholen samen met bibliotheken werken aan leesbevordering.

In deze brochure beschrijven we de eerste ervaringen van de pilotdeelnemers: PRO Drachten, het Dollard College (Winschoten), het Futura College (Woerden) en Biblionet Groningen.

Het praktijkonderwijs mag formeel onder het voortgezet onderwijs vallen, je kunt niet zomaar het format van de Bibliotheek *op school* vo hier uitrollen. Deze onderwijssoort heeft specifieke kenmerken en vraagt dus om maatwerk. Samen met de lokale Bibliotheek kunnen scholen werken aan een passende boekencollectie en activiteiten en een aangepaste versie van de Monitor gebruiken.

De ene leerling leest Engelse fantasy, de andere leerling beheerst ternauwernood AVI-E4. En toch zitten ze in een en dezelfde klas. Die grote niveaunderschillen tussen leerlingen zijn kenmerkend voor het praktijkonderwijs.

En het is ook niet zo dat alle leerlingen bij het verlaten van de school na vijf jaar wél min of meer hetzelfde niveau hebben. Voor het praktijkonderwijs gelden immers geen wettelijke eindtermen (zie ook kader 'Praktijkonderwijs in het kort'), juist omdat de niveaus en mogelijkheden van leerlingen zo verschillen. Sinds schooljaar 2021-2022 kunnen leerlingen een landelijk erkend diploma krijgen, maar het is aan scholen zelf om te bepalen wanneer leerlingen hun schoolloopbaan succesvol hebben afgerond.

Leerlingen hoeven ook niet te voldoen aan de referentieniveaus voor taal en rekenen. Weliswaar staat bij het praktijkonderwijs niveau 1F genoemd, maar dit geldt als streven, niet als harde eis of verplichting.

Koudwatervrees

Niet alleen qua wettelijke eisen verschilt het praktijkonderwijs van een doorsnee vo-school, ook de inrichting en opzet van het onderwijs zijn anders. In plaats van eerste- of tweede-graads vakdocenten kent het praktijkonderwijs vooral leraren met een pabo-diploma. Zij fungeren als mentor van een klas en geven alle avo-vakken (algemene vorming). Daarnaast zijn er vakmensen voor de praktische vakken, zoals houtbewerken, koken of persoonlijke verzorging. 'Dat zijn mensen die lekker aan de slag

gaan met leerlingen, een verhaal voorlezen of vertellen past daar voor hun gevoel niet altijd bij', aldus Anika Verschuur, projectleider van de pilot Lezen in het praktijkonderwijs (2021-2023) van Stichting Lezen.

Het praktijkonderwijs heeft dus een geheel eigen gezicht en vraagt daarom om een eigen aanpak voor leesbevordering. En leesbevordering staat vaak ook niet bovenaan de agenda van hun dagelijkse onderwijspraktijk. Op hun beurt hebben bibliotheken koudwatervrees om samen te werken met het praktijkonderwijs. Er is geen kant en klare aanpak voor handen.

En dat is een gemiste kans, vindt Verschuur. Want als er één groep leerlingen is die leesbevordering broodnodig heeft, is het wel deze. 'In het praktijkonderwijs zitten de meeste leerlingen die het risico lopen om laaggeletterd het onderwijs te verlaten', stelt Verschuur. Immers, leerlingen komen vaak al met een leesachterstand de school binnen en 1F, het basisniveau om je te kunnen redden in de maatschappij, is hier geen uitstroomeis. Daarom zette Verschuur zich in om de pilot op te zetten, om zo ervaringen op te doen over wat deze doelgroep nodig heeft en wat goed werkt.

Aanpassingen

Met een brainstormsessie voorafgaand aan de pilot peilde Verschuur de behoeftes van scholen en bibliotheken. 'De docenten zeiden: de leesconsulent moet onze leerlingen snappen en niet alleen maar komen vertellen dat lezen zo belangrijk is', vertelt Verschuur. 'En de bibliotheekmensen zeiden: we willen wel, maar er is niets waarop we terug kunnen vallen.'

Van de Bibliotheek *op school*, de beproefde aanpak voor po en vo, kunnen bibliotheken hooguit het raamwerk overnemen, zoals een samenwerkingsovereenkomst tussen schoolleiding en Bibliotheek, en de inzet van een leesconsulent op de school. Verder moet maatwerk het motto zijn.

Dat begint al met de collectie. 'Het juiste boek op het juiste moment voor de juiste lezer' - het recept voor succesvolle leesbevordering - is voor deze diverse doelgroep een behoorlijke puzzel. Een puber die leest op het niveau van een leerling uit groep 4 kun je geen deel uit de serie *Tijgerlezen* in handen geven. Dat is veel te

kinderachtig. De leesconsulent moet dus, bij voorkeur in overleg met de leerlingen, op zoek naar leesaanbod dat inhoudelijk aansluit bij hun leeftijd en interesses en qua leesniveau heel gevarieerd is. Denk aan titels van Eenvoudig Communiceren, fantasy, non-fictie, strips en tijdschriften over specifieke onderwerpen (zoals auto's, voetbal of dieren). En denk ook buiten het boek, adviseert Verschuur. 'Het gaat erom dat we deze leerlingen warm maken voor verhalen. Daarvoor bieden bijvoorbeeld games, podcasts en Netflix-series een heel mooie ingang. Want veel leerlingen mogen niet van lezen houden, maar iedereen houdt van verhalen.'

Ook de landelijke campagnes, belangrijke bouwstenen voor leesbevordering, zijn binnen de pilot aangepast. Zo kunnen praktijkscholen bij de landelijke campagne De Weddenschap kiezen voor een kortere looptijd dan zes maanden en mogen leerlingen ook één boek lezen in plaats van drie. Het liefst zou Verschuur zien dat leerlingen in plaats van een boek ook een tijdschrift kunnen kiezen, maar dat is nu nog niet mogelijk op de campagnewebsite. De voorleeswedstrijd Read2Me is in reguliere vorm een brug te ver voor de meeste leerlingen. 'Maar er is in Flevoland al geëxperimenteerd met een variant met spoken word, Speak2Me', vertelt Verschuur. 'Dat willen we nog verder gaan uitwerken en uitrollen.'

Ten slotte is er met hulp van docenten uit het praktijkonderwijs een variant ontwikkeld van de Monitor de Bibliotheek *op school*, een instrument om data over leesvoorkeuren van leerlingen en het leesonderwijs te verzamelen. De aangepaste versie heeft minder en (talig) eenvoudiger vragen. De mentoren nemen de vragenlijst klassikaal door en leiden leerlingen er vraag voor vraag doorheen.

Ambitie

Het belang van maatwerk kan Anneke Tiddens alleen maar beamen. Ze is adviseur Taal als basis bij Biblionet Groningen en namens SPN lid van het landelijk kernteam 12+. 'Bij onze eerste contacten zijn we echt geschrokken. We dachten: wat kunnen we daar nou betekenen?', vertelt ze. 'Het leesniveau van de leerlingen is zo laag, dat je echt een andere aanpak moet bedenken.'

Biblionet Groningen zette toch door, want als je het serieus meent met een Leesoffensief, dan moet je, aldus Tiddens, werken voor de doelgroepen die jouw steun het hardst nodig hebben: leerlingen van het praktijkonderwijs, het voortgezet speciaal onderwijs en de internationale schakelklas. Biblionet richtte om te beginnen haar focus op het praktijkonderwijs en benutte provinciale innovatie- en stimuleringsgelden én de pilot om haar ambitie waar te maken. Ze werkt inmiddels samen met vijf van de zes praktijkscholen in de provincie Groningen en met de zesde hoopt ze volgend jaar tot afspraken te komen.

De beste aanpak verover je al doende, stelt Tiddens. 'We krijgen steeds meer kennis van deze doelgroep en wat daarbij goed werkt.' Ze ziet uit naar de handreiking voor bibliotheken die Verschuur op basis van de pilot gaat maken. Haar eigen tip aan collega's: 'Je moet dit willen vanuit een expliciete visie en er tijd voor vrijmaken. Ga vervolgens rustig bouwen, stap voor stap.' En doe dit bouwen vooral samen met scholen. 'Stap er niet te ambitieus of te hoog in, maar veer mee met wat er mogelijk en haalbaar is.' Verschuur is het daar helemaal mee eens: 'Een frisse blik is belangrijk. Kijk waar je elkaar vindt in eenzelfde doel: leerlingen in aanraking brengen met verhalen en hen geletterder maken.'

trainingen

Voor leesconsulenten

- In twee lesdagen en met een praktijkopdracht leren bibliotheekmedewerkers meer over leesbevordering in het praktijkonderwijs.

Voor docenten

- Naast de teamtraining 'Lezen en hoe!' die vanuit stimuleringsgelden ook gegeven wordt op scholen voor praktijkonderwijs komt er een verdiepende training (drie bijeenkomsten) voor docenten in het praktijkonderwijs die leesspecialist willen worden. Aan bod komen onder meer het schrijven van een leesplan en samenwerking met de Bibliotheek.

tips

Voor scholen

- Zet een stip op de horizon, bijvoorbeeld: binnen vier jaar willen we een zichtbare leescultuur op onze school.
- Begin in de brugklas, want deze leerlingen zijn vanuit de basisschool vaak al gewend aan een schoolbibliotheek en voorlezen, daar kun je op voortborduren.
- Laat lezen en taal in alle vakken terugkomen, ook bij de praktijkvakken.
- Maak leerlingen trots op wat ze kunnen met taal, bijvoorbeeld met een portfolio van al hun schrijfproducten.
- Laat zien dat je als docent zelf ook leest: hang op de deur van elk lokaal een klembordje met daarin 'Ik ben xx aan het lezen'.
- Gebruik de PrO-krant van uitgeverij 'Eenvoudig Communiceren'.
- Koester hoge verwachtingen van leerlingen.

Voor bibliotheken

- Zet er een medewerker op die affiniteit met de doelgroep heeft.
- Stap met een frisse blik de school binnen: werk als leesspecialist samen met de avo-docent. Hij is uiteindelijk de expert voor deze doelgroep.
- Wees flexibel.
- Vraag docenten (en leerlingen) regelmatig om feedback: werkt dit? sluit dit aan?
- Geloof erin: het is een andere manier van werken, maar je kunt echt van toegevoegde waarde zijn.
- Koester hoge verwachtingen van leerlingen.

tools

Voor bibliotheekmedewerkers

- De handreiking bevat informatie over het praktijkonderwijs en over je hoe bouwstenen voor leesbevordering kunt aanpassen aan deze doelgroep. De handreiking is een eerste startdocument voor bibliotheken om samenwerking aan te gaan.

Aantal medewerkers:

80

Aantal leerlingen:

320

Aandacht voor lezen sinds:

2008

Steekwoorden:

**differentiatie in leesdidactiek; leesplezier;
thematisch leesonderwijs; hoge verwachtingen**

Bibliotheekpartner:

FERS/Bibliotheek Drachten

prodrachten.nl

Stevige lees- didactiek

PRO Drachten mag met recht een voorloper heten: al vijftien jaar maakt de school werk van een stevige leesdidactiek. Sinds 2020 hoort daar ook structurele samenwerking met de Bibliotheek bij.

Sinds Famke Wink in 2005 aantrad als avo-docent op PRO Drachten (toen nog Singelland geheten), had ze al af en toe contacten met de plaatselijke Bibliotheek. 'Maar er zat nooit een lijn in', vertelt ze. 'Door de alarmerende PISA-resultaten wilden we meer. Want die 25% laaggeletterden, die vind je vooral op onze scholen.'

Binnen POVO kansrijke overstap, een lokaal initiatief van drie schoolbesturen, startte ook een projectgroep Leesoffensief. Doel is om de leescultuur in het basisonderwijs te versterken en door te trekken naar het voortgezet onderwijs. Dit gebeurt door onder meer een steviger samenwerking met de Bibliotheek Drachten; elke vo-locatie krijgt een Bibliotheek *op school*. En zo startte de school in 2020 gesprekken met de Bibliotheek om te komen tot structurele afspraken. Binnen de pilot is PRO Drachten dan ook de voorhoedeschool: een voorbeeld en bron van informatie voor de andere twee deelnemers. En een bewijs dat samenwerking tussen praktijkonderwijs en Bibliotheek echt van meerwaarde is.

Sleeplezen

Sinds vijftien jaar zet de school in op een gedifferentieerde leesdidactiek. Waar de meeste scholen leesonderwijs in de mentorgroepen geven, heeft PRO Drachten gekozen voor drie niveaugroepen. 'Zo kunnen we gerichte instructie geven en de zone van de naaste ontwikkeling aanspreken. Dat kan niet in mentorgroepen, want daar is het leesniveau te divers.'

In de groep met het laagste niveau (onder niveau van groep 5 basisonderwijs) kiest de school daarbij voor sleeplezen, een aangepaste didactiek voor moeizame lezers. 'We gaan niet meer met de leerlingen hakken en plakken, want dat hebben ze in het basisonderwijs al zonder succes gedaan', vertelt Wink. Leerlingen die ook dan nog niet genoeg vooruitgaan, krijgen naast de reguliere lessen een-op-een leesbegeleiding door een logopedist. Eén ding gebeurt in elk geval niet of pas bij hoge uitzondering: opgeven en accepteren dat een leerling niet technisch leert lezen.

En Wink wil nog een stap verder gaan. 'Mijn missie is om alle leerlingen leesplezier te laten ervaren.' En daarvoor beschouwt ze de Bibliotheek als de aangewezen partner, want

die kan zorgen voor een aantrekkelijke en gevarieerde collectie. 'Het is best raar dat wij een van de eerste scholen voor praktijkonderwijs zijn die structureel samenwerken met de Bibliotheek. Als je streeft naar kansgelijkheid, dan moeten wij samen boeken gaan stapelen tot een trapje, zodat onze leerlingen ook over het muurtje kunnen kijken.'

Vertrouwen

De eerste activiteit die de leesconsulent met leerlingen deed, was met *Sloop dit boek!* van Keri Smith. Leerlingen dachten dat ze moesten lezen toen de consulent met boeken de klas in kwam. Maar in plaats daarvan deden ze allemaal proefjes met het boek, zoals wat gebeurt er als je het van de trap af gooit? 'De leerlingen gingen helemaal aan', vertelt Wink. 'Het werkte als een soort mindfuck: boeken zijn niet eng, maar kunnen leuk zijn. Door het thema optische illusies lag de nadruk niet op lezen, maar op verwondering, magie en plezier.'

Vandaaruit kun je verder bouwen. 'We willen boeken en lezen zichtbaar maken in school', vertelt Wink. Dat betekent veel boeken in elke klas, maar ook een bibliotheek in school. Dat is bij hen een open ruimte waar leerlingen altijd terecht kunnen om boeken te lezen en te lenen. Die mogen ze ook mee naar huis nemen en er geldt geen leentermijn. 'We vertrouwen erop dat de boeken gewoon terugkomen', vertelt Wink. 'Ik krijg veel vragen van andere scholen daarover: komen ze echt terug en worden ze nooit vernield? Nee dus, dat is een kwestie van hoge verwachtingen en vertrouwen.'

Elke mentor in de onderbouw promoot wekelijks een boek met daarbij een kleine opdracht, zoals een alternatieve boektitel bedenken. Collega's wisselen onderling boekentips uit, zodat het voor hen behapbaar blijft. Verder krijgen ze van de leesconsulent tips voor andere boekactiviteiten in de klas, zoals Boekflix (waarbij je boeken net zoals op Netflix via aantrekkelijke noemers als 'romantisch' en 'avontuurlijk' aanprijst), openingszinnen voorlezen en dan raden waar het boek over gaat en Deurdichten. Bij dit laatste hang je als docent een gedicht op de deur en de laatste leerling die de deur dicht doet, leest het gedicht voor. En als die daar moeite mee heeft, leest de docent het voor. 'We dwingen leerlingen

nooit om hardop te lezen.'

Aan een geschikte boekencollectie moet je blijven werken, is Winks ervaring. 'De interesses van onze leerlingen zijn vaak anders dan die van andere pubers. Ze houden bijvoorbeeld van trekkers, vissen en transport. Dan is het echt zoeken naar geschikt leesmateriaal, zeker leesboeken vormen een uitdaging.' Die zoektocht kun je het best samen met de Bibliotheek ondernemen: zij hebben de boekenkennis, de school de kennis van de leerlingen. En deel voor al als team veel tips. 'Ik schrijf elke week voor onze weekinfo iets over het Leesoffensief met tips over wat je in de klas kunt doen met boeken. Ik wil het echt verankeren in onze schoolcultuur.'

Ichthyosaurus

De lessen in tekstbegrip starten altijd met voorlezen. Zo krijgen ook de leerlingen die technisch minder goed lezen toegang tot rijke teksten. 'Voor ons gaat begrijpend lezen over kennisopbouw en leerlingen een toegang tot de wereld bieden.'

Mede om die reden werkt de school met thematisch leesonderwijs, daarbij inspelend op de interesses van leerlingen en de actualiteit. Een krantenbericht over wolven die schapen doodbijten werd bijvoorbeeld de opmaat voor het thema de wolf en de voors en tegens van de terugkeer van de wolf in Nederland. 'We hebben best veel boeren hier, dus dat thema leeft enorm', vertelt Wink. Zij verzamelt (voorlees) teksten rondom het thema, van de *Gruwelijke rijmen* van Roald Dahl tot en met ingezonden brieven uit de krant. De klas maakt samen een leesmuur die zich steeds verder vult met informatie over het thema. 'Door thematisch te lezen geef je leerlingen ook kans op inhoudelijke verdieping. Bij *Nieuwsbegrip* krijgen ze elke week een tekst over een nieuw thema voorgeschoteld en dat is veel moeilijker en vluchtiger.' Want hoe meer je weet over een thema, hoe gemakkelijker lezen wordt. De school gebruikt *Nieuwsbegrip* nu meer als bron voor teksten. Een belangrijke les die Wink heeft opgedaan: wees niet te snel bang dat je leerlingen het niet aan kunnen. Ze noemt als voorbeeld die leerling die aan kwam zetten met het bericht over een in Engeland gevonden fossiel van een ichthyosaurus. 'Tien jaar geleden zou ik het hebben laten lopen. Veel te moeilijk, alleen dat woord ichthyo-

saurus all! Nu pakte ze het anders aan. Ze schreef het woord heel groot op een stuk papier en hing dat op de leesmuur. 'We hebben er samen eens goed naar gekeken', vertelt Wink. 'Hoe spreek je dat eigenlijk uit? We struikelden er eerst allemaal over en moesten lachen om dat gekke woord.' Maar naarmate ze nader kennismaakten met dit zeereptiel uit lang vervlogen tijden, draaiden de leerlingen hun hand er niet meer voor om het woord te lezen en uit te spreken. 'Je mag de lat hoog leggen, zolang je maar geen druk oplegt', stelt Wink. En nee, ze laat leerlingen niet zomaar een tekst van drie pagina's lezen. Het is ook niet zo dat je even iets uitlegt en dat leerlingen dan zelfstandig aan het werk gaan. 'Jij als docent moet knetterhard werken. Voorkennis ophalen of aanbrengen, alles voordoen, teksten verzamelen, veel voorlezen. Maar zo bouw je wel aan succeservaringen.'

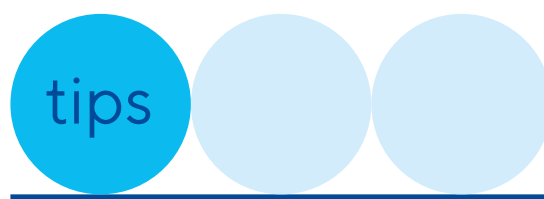
Urgentie

Begin gewoon, is Winks advies. 'Een doortimmerde leesvisie is geen voorwaarde om te gaan samenwerken met de Bibliotheek, die kun je al doende ontwikkelen. 'Breng die boeken gewoon de school in, dan gaat het rollen binnen het team.'

Uit de tweede Monitorafname blijkt dat leerlingen positiever zijn geworden over lezen. 'Het is niet meer zo dat 90% zegt: gadver, lezen, dat wil ik niet. Er zijn zelfs leerlingen die in de pauze in de bieb zitten te lezen.'

Ook binnen het team is het belang van leesplezier meer gaan leven, door er steeds samen over te praten en telkens op de agenda van teamoverleg terug te laten komen. 'Collega's zijn zich daardoor bewuster geworden van hun voorbeeldrol en praten met leerlingen veel over lezen en boeken', vertelt Wink. 'De grondhouding is echt anders geworden. Er is een besef van urgentie: als wij niets doen, verlaat één op de vier leerlingen laaggeletterd onze school.' Dat gevoel van urgentie groeit inmiddels teambreed, óók bij de praktijkdocenten. Het motto ledere docent een taaldocent leefde al langer, maar nu komt er ook steeds meer leesmateriaal de klas in. 'Mijn collega van het vak mobiliteit & transport start bijvoorbeeld zijn les iedere week met een artikel uit een autotijdschrift.' Zo kun je als school de cyclus van laaggeletterd-

heid doorbreken - want de meeste ouders hebben ook moeite met lezen. 'Ons doel is niet dat leerlingen in hun vakantie een boek gaan lezen, maar wel dat ze straks een belastingformulier kunnen invullen of de ondertiteling van hun favoriete Netflix-serie kunnen lezen.' En het mooie is, alle aandacht en hoge verwachtingen werken. 'Onze leerlingen hebben zo lang geworsteld met lezen dat ze er een grondige hekel aan hadden. Ik zie dat ze nu zin krijgen en zelf ook het belang van leesvaardigheid onderkennen. Dat kennis en taal je leven rijker kunnen maken.'

Voor scholen

- De eerste stap is besef van urgentie en kennis bij de schoolleider en schoolbestuur: tijd en geld investeren in leesbevordering en leesonderwijs.
- De tweede stap is teambreed werken aan urgentiebesef: lezen is een teamtaak.
- Geef elkaar als collega's formatieve feedback
- Zorg voor deskundigheidsbevordering, bijvoorbeeld via de Bibliotheek.
- Zorg voor boeken in alle lokalen én in de lerarenkamer en het kantoor van de directie.
- Praat met de leerlingen en collega's over boeken en/of schakel een leesconsulent van de Bibliotheek hiervoor in: zo zorg je dat mensen waarde toekennen aan lezen.

Voor bibliotheken

- Zet goed geschoolde en ervaren leesconsulenten in voor deze doelgroep.
- Kijk op scholen mee om te ontdekken wat praktijkonderwijs precies inhoudt.
- Wees creatief en bedenk laagdrempelige werkvormen waarvoor leerlingen niet (veel) hoeven te lezen.
- Verwacht niet dat leerlingen meteen een boek gaan lezen.
- Wees flexibel, want er zijn vaak wisselingen in het rooster.
- Wissel good practices en tips uit met andere bibliotheken, bijvoorbeeld in de b2b-groep de Bibliotheek op school/ praktijkonderwijs..

Aantal medewerkers:

32

Aantal leerlingen:

153 (inclusief vmbo)

Aandacht voor lezen sinds:

2021

Steekwoorden:

doorgaande leeslijn; teambrede inzet op taal;

laagdrempelig lezen; vrij lezen

Bibliotheekpartner:

Biblionet Groningen

dollardcollege.nl

Iedere docent een taal- docent

Leerlingen aan het lezen krijgen. En zorgen dat iedere docent een taaldocent wordt. Dat waren de doelen van PrO Winschoten, een locatie van het Dollard College, voor de pilot. De conclusie van de school: we zijn er nog niet helemaal, maar wel op de goede weg.

PrO Winschoten was al in gesprek met Biblionet over samenwerking, vertelt avo-docent en taalcoördinator Jos Begeman. 'We wilden lezen belangrijker maken dan het in het verleden geweest was. In eerste instantie ging het ons om kennismaking: het juiste boek bij het juiste kind zien te vinden. En daar konden we wel wat hulp bij gebruiken.'

Toen bleek dat er een plekje vrij was in de pilot was de beslissing dan ook snel genomen.

Geen dikke pil

De school hoefde niet helemaal van nul te beginnen, er lag een stevig fundament om op voort te bouwen. Zo staat vrij lezen al jaren op het rooster, iedere dag een kwartier. Meestal leest de docent samen in groepjes of klassikaal een boek. Maar Begeman en de andere twee taalcoördinatoren willen meer lijn in het lees- en taalbeleid brengen. En het vrij lezen kon ook wel een slinger gebruiken. 'Ik geloof er echt in dat we leerlingen stuk voor stuk aan het lezen krijgen', zegt Begeman. 'Dat is een intensieve klus, maar zeker niet onmogelijk.' Hij ziet bij leerlingen ook een honger naar kennis, en boeken kunnen daarin voorzien. 'Een dikke pil houdt hen tegen, maar daar zijn oplossingen voor, zoals voorlezen of luisterboeken.'

Leesconsulent Nanon Schipper komt regelmatig op school om avo-docenten te laten zien wat er allemaal mogelijk is, zoals samenlezen, klassikaal lezen en andere boekenactiviteiten. Alle activiteiten die ze zelf in de klassen doet, gaan altijd in overleg met docenten.

Onlangs waren er twee klassen in de Bibliotheek op bezoek. 'Om ze te laten ervaren hoeveel er te kiezen is en dat er echt voor elke leerling een boek is dat bij hem of haar past.' Al bleek dat soms nog best moeilijk. 'Vooral de jongens kwamen met heel specifieke wensen: een boek over straten of over de binnenkant van een vrachtwagen', vertelt Schipper. De lokale collectie bleek niet voldoende, maar in de collectie van de provincie vonden ze wel wat. 'Ik vond het superleuk dat ze zo bezig waren met iets dat bij hen past. Dat is al winst. En er gingen best veel leerlingen met een boek of tijdschrift terug.'

Ook leidde het voorlezen uit *De moord op Queen T* van Tanja de Jonge tot een spontaan boekengesprek, over wie de schuldige kon zijn. 'Via voorlezen kom je dus in gesprek over een fictief verhaal. Ze wilden ook weten hoe het verder ging. Zelf lezen was een brug te ver, maar uiteindelijk nam de docent het boek mee om het in de klas verder voor te lezen.'

Het plan is om Tanja de Jonge uit te nodigen voor de afsluiting van de pilot. 'Ze heeft ook korte verhalen geschreven. Daar kunnen we zeker iets mee.' Vestigingsdirecteur Arne-Jan Bugel vertelt: 'Dan laten we leerlingen in de gymzaal scènes naspelen terwijl we een verhaal voorlezen.'

Klein feestje

Leesbevordering kreeg ook vorm door mee te doen aan De Weddenschap. Leerlingen van zeven klassen deden mee, maar ook de docenten en vestigingsdirecteur Bugel. 'Want we wilden natuurlijk wel het goede voorbeeld geven', vertelt Begeman. Van de aftrap maakten ze een klein feestje, met de wethouder van onderwijs (die ook meelas voor het Dollard College). Schipper kwam gedurende de campagne een paar keer in de klas om boeken te promoten. Bijvoorbeeld titels uit de reeksen van Eenvoudig Communiceren, non-fictie (bijvoorbeeld de autoboeke van Calvin Cruz, maar ook *De zweetvoetenman* van Annet Huizing) en graphic novels (zoals *Nelsson* van Nellerike de Voogd en *Chaos United breekt door!* van Rudi Jonker).

Net als voor de collectie geldt ook hier weer: bied breed en gevarieerd aan. 'Je moet je verwachtingen loslaten', zegt Schipper. 'Er zijn ook veel leerlingen die wel pittige titels aan kunnen.' Begeman vult aan: 'Het verbaasde me welke boeken leerlingen soms kiezen', vertelt Begeman. 'Voor De Weddenschap gingen graphic novels heel goed, maar iemand koos ook een autobiografie van Phil Collins.'

Schippers aanpak is telkens weer leerlingen vragen wat ze leuk vinden om te lezen, maar wel met een stapel boeken bij de hand. 'Je moet hun kunnen laten zien wat er allemaal is. Zo

wisten leerlingen niet dat er ook boeken bij de game *Fortnite* bestaan. En bij die boeken over automerken zag ik de ogen van sommigen opeens oplichten.'

Ze zou graag nog een extra stap zetten. Het is natuurlijk mooi dat leerlingen zelf *Oorlogswinter* in de vereenvoudigde versie van Eenvoudig Communiceren lezen, maar nog mooier zou zijn als je in de klas ook de originele versie voorleest. Verder was De Weddenschap leuk, maar je moet niet van programma naar programma hopen. 'Er moet een doorgaande leeslijn in de school komen. Activiteiten kunnen dat ondersteunen, maar moeten niet dragend zijn.'

Begeman knikt. 'De doorgaande leeslijn staat of valt met het enthousiasme van de docent. Daar is nog wel een slag te slaan.' Bugel ziet het optimistisch in: 'In elk lokaal liggen tegenwoordig boeken. Als je als team samenwerkt aan een curriculum en je maakt afspraken, dan wordt de kans groter dat het ook gebeurt.' Schipper vult aan: 'Dat geldt ook voor het opzetten van een mediatheek in de school, met een online uitleensysteem. Daar moet je uitgebreid de tijd voor nemen en het goed regelen, anders wordt het uitlenen van boeken een te grote administratieve last.'

Vaktaal

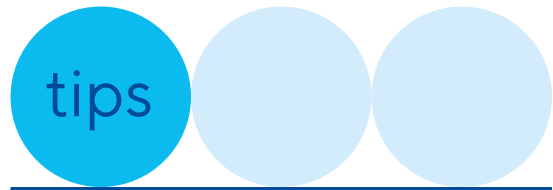
Naast leesbevordering wilden Bugel en Begeman met de pilot werken aan meer taligheid in alle lessen. 'Iedere docent een taaldocent en vaktaal is voertaal', formuleert Bugel de missie. Aan het begin van schooljaar 2022-23 organiseerden ze daarom een studieochtend voor het hele team om deze missie vorm te geven. 'Daar hebben we meteen een misverstand uit de wereld geholpen', vertelt Bugel. 'Het is niet de bedoeling dat leerlingen in de praktijkles boeken moeten lezen.' Begeman vult aan: 'Het gaat om de manier waarop je instructie geeft, de woorden die je erbij gebruikt en de verwerking op papier. Alles is taal.'

Je moet leerlingen in de taal van een bepaald vakgebied inwijden. En daarbij mag je hoge eisen aan leerlingen stellen. 'Je kunt bij voorbaat alles vereenvoudigen, maar dat moet je

juist niet doen.' En lezen van vakinhoudelijke teksten hoort daar ook bij. Hoe lees je bijvoorbeeld een handleiding of een recept?

Veel daarvan gebeurt nu al wel. Praktijkdocenten gebruiken bijvoorbeeld korte filmpjes en praten daar samen met leerlingen over. En ze bespreken altijd een les na. Het is zeker niet louter doen, maar ook praten en denken. 'Maar het gaat ons vooral om bewustwording van het belang van taal', stelt Begeman. 'En om een gevoel van samen verantwoordelijk zijn voor de taal- en leesvaardigheid van de leerlingen. De kracht van ons taalbeleid zit in de betrokkenheid van alle docenten.'

De pilot heeft voor de school meerwaarde gehad en dingen in beweging gezet, vat Bugel samen. 'We hebben ze echt aan het lezen gekregen. Dat is zo belangrijk, want lezen vergroot hun horizon, sommige leerlingen komen niet eens in de stad Groningen.' Als schoolleider is hij vastbesloten alles op alles te zetten om dit lees- en taalbeleid te continueren. Dat kan nu ook dankzij de gelden van het Masterplan basisvaardigheden van het ministerie van OCW. 'Als je iets belangrijk vindt, zijn er altijd potjes te vinden.'

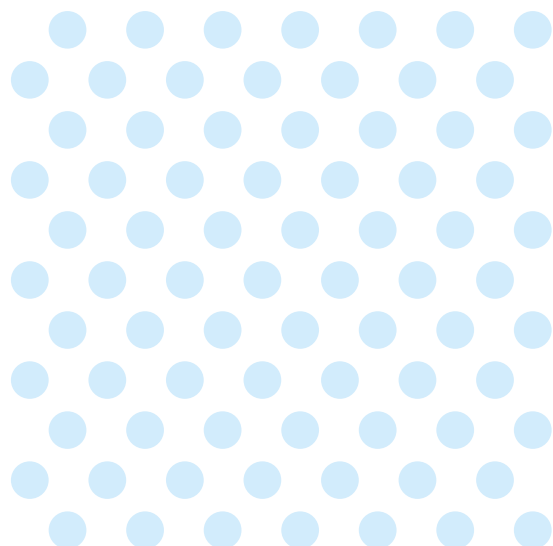

Voor scholen

- Zorg voor een vaste contactpersoon voor taal & leesbevordering binnen de school.
- Zorg dat deze contactpersoon hiervoor ook taakuren krijgt.
- Werk samen met de Bibliotheek.
- Probeer de online Bibliotheek eens uit: luisterboeken als alternatief voor zelf lezen.

Voor bibliotheken

- Bedien deze doelgroep ook in je eigen Bibliotheek: niet alleen maar kasten met dikke C- en D-boeken, maar ook een collectie voor jongeren met een lager leesniveau.
- Doe niet hetzelfde kunstje als in het po en vo, maar bedenk laagdrempelige werkvormen waarbij (veel) zelf lezen door leerlingen niet meteen nodig is.
- Neem leerlingen serieus: gemakkelijker betekent niet kinderachtig.
- Schaf titels in meervoud aan voor klassikaal gebruik.

Aantal medewerkers:

44

Aantal leerlingen:

222

Aandacht voor lezen sinds:

2021

Steekwoorden:

**leesplezier; veel taalaanbod; laagdrempelig;
stap voor stap**

futuracollege.nl

Lezen laag- drempelig maken

De pilot bracht een gedragsverandering teweeg bij de avo-docenten van het Futura College in Woerden. Eerst vonden ze leerlingen leesplezier bijbrengen een worsteling, maar dankzij tips van de leesconsulent geloven ze er weer in.

In de gang van de school stonden boekenkasten en de avo-docenten stuurden leerlingen erheen om een boek uit te kiezen. 'Maar leerlingen wisten eigenlijk niet hoe dat moest en wij wisten niet hoe we hen aan het lezen moesten krijgen', vertelt Edith Spanjerberg. 'Het was voor ons en voor hen een worsteling.' 'Al onze leerlingen hebben een taalachterstand en vinden lezen per definitie niet leuk', vult directeur André Dokman aan. Maar taal- en leesvaardigheid zijn wel essentieel om je later te kunnen redden in de samenleving. Daarom greep Dokman de kans om mee te doen aan de pilot met beide handen aan. Want hulp vanuit de Bibliotheek bij leesbevordering was meer dan welkom.

Leeskisten

Pilotprojectleider Anika Verschuur fungeerde bij het Futura College als leesconsulent, omdat de lokale Bibliotheek met personeelstekort kampte en zich, mede daardoor, vooral op het basisonderwijs richtte. Verschuur zorgde ervoor dat er in alle klassen 1, 2 en 3 een leeskist kwam met voor deze jongeren aantrekkelijke boeken en ander leesmateriaal. Bij elk boek maakte ze een korte lesbrief en vervolgens gaf ze een workshop voor alle avo-docenten over laagdrempelige boekactiviteiten. 'Ik gaf ze de opdracht mee: probeer deze de komende drie maanden eens uit in je klas en deel onderling ervaringen', vertelt Verschuur. 'De leraren merkten: dit kan ik en mijn leerlingen vinden het nog leuk ook.'

Spanjerberg bevestigt dit. 'We proberen elke week een boek uit het krat te halen en daar een activiteit bij te doen.' Voorheen bleef een boekactiviteit vaak steken in de vraag 'waar gaat het boek over?' Nu hebben ze dankzij de lesbrieven meer pijlen op hun boog. 'Zelfs onze vragen zijn verrassender geworden. Ik vraag bijvoorbeeld: heb je die gekke tekening op pagina 35 gezien? Snap jij waarom die daar staat?'

Er komen regelmatig nieuwe boeken de klas in, via Verschuur of doordat collega's onderling boeken uitruilen. 'Het grappige is dat sommige leerlingen hun boek niet kwijt willen', vertelt Spanjerberg. 'Zo was er een jongen die zei: "Maar niet mijn vissentijdschrift ruilen hoor!" Dat zegt wel iets: hij wist niet dat zo'n tijdschrift bestond en beleeft er nu zoveel plezier aan dat hij het niet wil missen.'

Spanjerberg is altijd blijven voorlezen in haar klas, maar diverse collega's hadden de moed opgegeven. Het lukte hen niet leerlingen te boeien. 'Maar ik wilde niet te snel opgeven en uiteindelijk zag ik bij de meesten wel een actieve luisterhouding. Het maakte me niet uit als ze al luisterend een beetje onderuit hangen of met het koordje van hun hoodie spelen.' Het mooie is dat door de leesbussen en onderlinge uitwisseling haar collega's weer aanhaken. 'Eerlijk is eerlijk: soms gebeurt het dat de ene collega enthousiast is en de ander het probeert en zegt: nou, bij mij vonden ze er niets aan. Dus we mogen wat strenger zijn voor elkaar en elkaar erop aanspreken dat we blijven trekken aan lezen. Ja, het kost veel energie en het is soms echt duwen en trekken, maar geef niet op. Jij als docent bent degene die het tot een succes kan maken.'

Taalplezier

De pilot leidde binnen Futura College tot de werkgroep Meer taal. 'Ons doel is dat leerlingen de functie en het belang van taal ontdekken en ervaren', stelt directeur Dokman. Het is bewust een ander doel dan dat alle leerlingen goede lezers worden. 'Dat is niet haalbaar en met dat soort wensen of eisen doe je onze leerlingen tekort.'

Spanjerberg beaamt dit. 'Probeer niet koste wat het kost er betere lezers van te maken of hen op een hoger AVI-niveau te krijgen, want dan komt aan alle kanten de frustratie los. Door te focussen op lees- en taalplezier halen we de druk eraf. Ook als je geen goede lezer bent, kun je genieten van verhalen en taal.'

Ze geeft het voorbeeld van een leerling die echt niet kan lezen. Ze besloot het meisje niet langer lastig te vallen met AVI-toetsen, maar een toets voor begrijpend luisteren af te nemen. 'Ze scoorde hoog en kon eindelijk laten zien

hoe goed in taal ze is. Nu ze luisterboeken en podcasts mag gebruiken, is ze helemaal om. Ze leerde alleen maar: ik ben heel dom, want ik kan niet lezen. Dus laat het los en zet in op wat iemand wél kan.'

De pilot bood de docenten handvatten om het op een andere manier te doen. 'Het is echt een kwestie van een andere mindset. Voorheen was het: leerlingen worden beter in taal als ze betere lezers worden. Nu bieden we heel veel taal aan, via boeken, en we hopen dat ze daardoor betere lezers worden. We verweven boeken en boekactiviteiten in het hele lesprogramma in plaats van te zeggen: nu gaan we allemaal twintig minuten zelfstandig lezen zoals we jaren vanuit de beste bedoelingen wel hebben gedaan.'

Uiteindelijk bereiken ze door de andere aanvliegroute alsnog dat leerlingen zelf gaan lezen. 'We hebben het voor elkaar dat leerlingen twee keer per week zelfstandig lezen. Wel nog vooral strips en tijdschriften, een boek zelfstandig lezen is nog een stap te ver. Maar het begin is er.'

Zweetvoetenman

Verhalen, taal en boeken komen dus vaker aan bod dan alleen in de leesles. Zo gebruiken ze *De zweetvoetenman* bij burgerschapsvorming, een tip van Verschuur. 'Je denkt als leraar of Bibliotheek misschien: zo'n dik boek is niets voor deze leerlingen', licht Verschuur toe. 'Maar het zijn allemaal korte stukjes die je los kunt gebruiken. En de thematiek spreekt pubers juist enorm aan: mag je "fuck de koning roepen?"' Spanjerberg knikt. 'We vullen van tevoren al in dat bepaalde boeken te moeilijk zouden zijn, waardoor je steeds met dezelfde verhalen aankomt, zoals de dagboeken van een muts en de boomhutten. Dankzij de leesbussen werken we nu veel gevarieerder.' Oorlogsboeken bleken bijvoorbeeld erg aan te slaan. En ook het boek *Er was misschien eens* viel in goede aarde bij leerlingen. 'Verhalen als 'De dag dat het vissen regende' en 'De man die een vliegtuig at', zijn die waargebeurd of niet? Daar heb je meteen samen een gesprek over', vertelt Spanjerberg.

Je moet zowel verwachtingen loslaten als hoge verwachtingen koesteren, is Spanjerbergs

devies. Oftewel: leerlingen niet afschrijven, maar via een andere route tot bloei laten komen. 'Daarbij geven we ze wel mee dat je boeken kunt gebruiken om informatie uit te halen. Dat moet niet, maar dat mag.'

Spanjerberg laat leerlingen ook opdrachten op eigen niveau invullen. 'We hadden in de klas gewerkt met het boek *Terra ultima*. Samen een filmpje bekeken waarin de schrijver vertelt over het boek en daarna mocht iedereen er zelf wat mee doen. De ene leerling leest het verhaal, de andere bekijkt alleen de illustraties, een derde leert woorden als 'schubben', en weer een ander zit lekker te tekenen en probeert zo'n illustratie na te maken. Dan voer ik daarover een gesprekje: wat heb je precies getekend? Of: wat voor verhaal kun je zelf bedenken bij dit beest?'

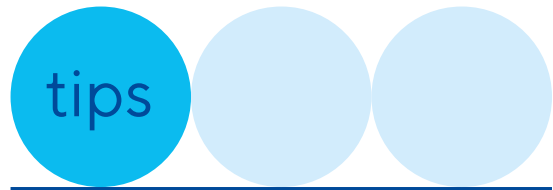
Borging

De volgende stip aan de horizon is dat ook de praktijkdocenten meer met taal aan de slag gaan. 'Iedere docent een taaldocent, dat moet de verdiepingsslag worden', zegt Dokman. Dat wordt lastiger, weet hij, want praktijkdocenten zijn goed in de praktijk en vinden dat letten op taalgebruik iets is voor de avo-docenten en de lessen Nederlands. 'Maar taal is onderdeel van ons hele bestaan, dus ook van de praktijkvakken.'

Ook Spanjerberg denkt dat deze ambitie een forse culturomslag vergt. 'De praktijkdocenten zijn zelf ook geen lezers.' Als bijvoorbeeld tijdens de kooklessen het eten in de oven staat, zeggen ze eerder 'maak de keuken maar schoon' dan dat ze samen iets gaan lezen of een taalactiviteit doen.

Het gaat misschien niet snel, maar stap voor stap kom je er ook, stelt Dokman. Hij is vastbesloten te blijven investeren in goed taal- en leesbeleid. 'Het zijn nu vooral nog ambities, maar we gaan deze nieuwe taalaanpak borgen. Zodat als ik straks met pensioen ga of Edith een andere baan heeft, dit overeind blijft.'

Ook Spanjerberg is optimistisch. 'Door de pilot is er iets in beweging gezet. Er zijn al heel veel knoppen omgezet.'

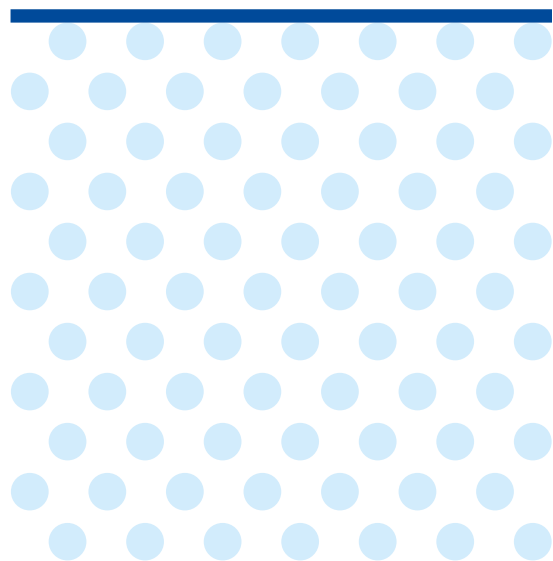

Voor scholen

- Omarm en faciliteer als schoolleiding leesbevordering: stel uren beschikbaar en laat zien dat taal en lezen belangrijk zijn.
- Koester hoge verwachtingen en denk niet: lezen is voor onze leerlingen niet weggelegd.
- Zorg dat het project niet afhankelijk is van enkele enthousiaste mensen, maar borg het in het dna van de school.

Voor bibliotheken

- Zorg dat leerlingen zich welkom voelen in de Bibliotheek en steek daar tijd en energie in.
- Als je zelf niet voldoende (geschoold) personeel hebt voor het praktijkonderwijs, huur een deskundige zzp'er in.
- Loop een paar dagen mee om te begrijpen wat praktijkonderwijs is en wat leerlingen kunnen.
- Vind het niet erg dat een leerling een half jaar lang in hetzelfde boek of tijdschrift bladert; in plaats van het af te pakken kun je er telkens andere opdrachten aan koppelen.
- Stel je open op en laat leerlingen vrij om op een eigen manier met boeken om te gaan.
- Houd niet per se vast aan een leeskalender, maar draai het om: aan welke lesactiviteit kunnen we een boek of taalactiviteit koppelen?

Praktijk- onderwijs in het kort

Praktijkonderwijs is in 1998 ingesteld, tegelijk met de invoering van de leerwegen in het vmbo. Het is bedoeld voor leerlingen van 12-18 jaar die moeite hebben met leren. Toelatingscriteria zijn een IQ tussen 55 en 80 (licht verstandelijke beperking) en een achterstand van drie jaar of meer in taal of rekenen.

In het praktijkonderwijs staat niet alleen algemene vorming (avo) op het rooster, maar is er ook veel aandacht voor praktijkleren en voor zelfredzaamheid en andere praktische vaardigheden. De klassen zijn kleiner en elke leerling krijgt persoonlijke begeleiding en een zogeheten OntwikkelingsPerspectief Plan (OPP), met leerdoelen die voor deze leerling haalbaar zijn. Leerlingen doen geen eindexamen, maar kunnen certificaten halen en sinds schooljaar 2021-2022 ook een diploma.

In totaal telt Nederland 175 scholen voor praktijkonderwijs met samen ruim 29.500 leerlingen. Gemiddeld stroomt twee vijfde (42%) door naar het mbo; de overige leerlingen gaan werken, al dan niet in een beschermde werkomgeving.

praktijkonderwijs.nl

Toelichting BoekStart en de Bibliotheek op school

BoekStart, de Bibliotheek *op school* en een landelijk dekkende voorziening van netwerken vormen de drie programmalijnen die bekend staan onder de noemer Kunst van Lezen. Dit door OCW geïnitieerde leesbevorderingsprogramma bestaat sinds 2008. Stichting Lezen (penvoerder) en de Koninklijke Bibliotheek hebben de opdracht gekregen het programma te coördineren. Vanaf 2016 is Kunst van Lezen onderdeel van het actieprogramma *Tel mee met Taal* (ministeries OCW, VWS en SZW) dat inzet op het voorkomen en tegengaan van laaggeletterdheid. *Tel mee met Taal* is in 2019 verlengd tot en met 2024.

De preventieve aanpak van Kunst van Lezen rust op vier pijlers die samen het woord LEES vormen:

- Leesomgeving (aantrekkelijke bibliotheekruimte en goede collectie)
- Expertise (deskundigheidsbevordering)
- Evidentie (wetenschappelijk onderzoek, de Monitor)
- Samenwerking (op zowel strategisch als uitvoerend niveau)

In de publicatie *De doorgaande leeslijn* van Stichting Lezen (2020), wordt de leeslijn voor alle leeftijdsgroepen van 0 tot 20 jaar in samenhang beschreven.

BoekStart

BoekStart is een succesvol leesbevorderingsprogramma voor jonge kinderen tussen 0 en 4 jaar dat door alle bibliotheken uitgevoerd wordt. Het doel van BoekStart voor baby's is om ouders en baby's intensief met kinderboeken en het voorlezen daarvan in aanraking te brengen, zodat al op zeer jonge leeftijd de taalontwikkeling bevorderd wordt.

Een belangrijk middel om dat te bereiken is het BoekStartkoffertje met twee boekjes dat een baby ontvangt als hij lid wordt van de Biblio-

theek. De BoekStartcoach ondersteunt professionals in de jeugdgezondheidszorg door met taalarme gezinnen over taalvaardigheid en het belang van voorlezen op het consultatiebureau in gesprek te gaan en hen uit te nodigen in de Bibliotheek.

Het programma BoekStart in de kinderopvang is erop gericht om als Bibliotheek professioneel samen te werken met de kinderopvang. Het programma richt zich daarbij primair op het bevorderen van de deskundigheid van de pedagogisch medewerker, ook als deze nog in opleiding is.

De Bibliotheek op school

De Bibliotheek *op school* stimuleert duurzame samenwerking voor leesbevordering tussen bibliotheken en basisscholen, vmbo-scholen en scholen in het beroepsonderwijs (mbo's en pabo's). Centrale elementen daarbinnen zijn: het versterken van de leesomgeving op school (bijvoorbeeld door het inrichten van een hoogwaardige schoolbibliotheek), het aantonen van de effectiviteit van de aanpak en het vergroten van de deskundigheid van leerkrachten (school) en leesconsulenten (Bibliotheek) op het gebied van leesbevordering en informatievaardigheden.

Lokale en bovenlokale netwerken

In het in 2020 gesloten bibliotheekconvenant zijn drie maatschappelijke opgaven voor de bibliotheeksector geformuleerd. De geletterde samenleving is er daar een van. BoekStart en de Bibliotheek *op school* spelen een belangrijke rol binnen deze opgave.

Ter ondersteuning van deze programmalijnen wordt gewerkt aan een landelijk dekkende voorziening van lokale en bovenlokale netwerken leesbevordering met de Bibliotheek als aanvoerder. Met de komst van de Gezinsaanpak en de uitbouw van de programma's naar consultatiebureau, praktijkonderwijs en mbo staat de verbinding van preventie en curatie van laaggeletterdheid centraal en sluit daarmee goed aan bij de geletterde samenleving.

Leesbevordering is te omschrijven als: het stimuleren van het ontwikkelen van de leesmotivatie en de literaire competentie van kinderen (0-12 jaar) en jongeren (12+). Belangrijk uitgangspunt daarbij is het continu aanbieden van activiteiten en projecten op het terrein van leesbevordering (de doorgaande leeslijn). Met het 'ontwikkelen van leesmotivatie' doelen we op (les)activiteiten die kinderen en jongeren zoveel mogelijk positieve leeservaringen laten opdoen, zodat ze plezier in lezen krijgen en houden. Onder 'literaire competentie' verstaan we: het mee kunnen praten over boeken, de weg kunnen vinden in het brede aanbod van boeken, kennis hebben van de kenmerken van boeken (genres en dergelijke) en een eigen oordeel over boeken kunnen geven. Het gaat hierbij om kinder-, jeugd- en volwassenenliteratuur.

Colofon

© Stichting Lezen (2023)

Deze publicatie is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage vanuit het leesbevorderingsprogramma de Bibliotheek *op school* (Stichting Lezen/Koninklijke Bibliotheek).

Auteur

Bea Ros, Zunneberg & Ros
Tekstproducties

Vormgeving

Judith Schoffelen en
Erik olde Hanhof

Fotografie

Robin Utrecht/ANP (cover)
Jørgen Koopmanschap (p. 2)
David Rozing/ANP (p. 6)
Marcel van den Bergh/ANP (p. 10)
Rob Voss/ANP (p. 14)

www.lezen.nl

Als er één schoolsoort is waar leerlingen baat hebben bij aandacht voor lezen, is dat het praktijkonderwijs. Zonder die aandacht is de kans namelijk groot dat ze laaggeletterd worden of blijven. Daarom heeft Stichting Lezen de pilot Lezen in het praktijkonderwijs opgezet, waarbij praktijkscholen samen met bibliotheken werken aan leesbevordering.

Deze brochure beschrijft de eerste ervaringen van de deelnemers: PRO Drachten, het Dollard College (Winschoten), het Futura College (Woerden) en Biblionet Groningen.

